AD

QVAEDAM LIVII LOCA

OBSERVATIONES

QVIBVS

ORATIONES XII

IN LYCEO TORGAVIENSI

HORA III POMERIDIANA

D. XVIIII ET XXII MARTII cIↄIↄCCLXXXXVIIII

A

PATRONIS ET FAVTORIBVS

BENIVOLE AVDIENDAS

INDICIT

TRAVGOTT FREDERICVS BENEDICT

AA. LL. MAGISTER ET LYCEI RECTOR.

TORGAVIAE,

IN OFFICINA KVRZIANA

In Liuii lib. I, cap. XXVIII graue supplicium narratur, a Tullo Hostilio, Romanorum rege, propter nefariam proditionem de Metto Fuffetio, Albanorum duce, sumtum. Cum enim Mettus Fuffetius, cui, teste Liuio, *non plus animi quam fidei erat*, contra Fidenatium legionem collocatus non in proelio pugnaret, sed Romanorum latera nudando ad montes succederet, Tullus Hostilius in re trepida tam clara voce, vt hostes exaudirent, *suo iussu circumduci Albanum exercitum* adfirmauit, *vt Fidenatium nuda terga invadant*, et callida simulatione cum hostes terruit, tum labantem iam suorum auxit animum. Victor tandem ex proelio tam periculoso discedens, cum ad concionem vocari vtrumque exercitum iussisset, inter alia haec fatur:

„*Nam ne vos falsa opinio teneat, iniussu meo Albani sub-*
„*iere ad montes: nec imperium illud meum, sed consilium*
„*et imperii simulatio fuit: vt nec, vobis ignorantibus de-*
„*seri vos, averteretur a certamine animus; et hostibus,*
„*circumueniri se a tergo ratis, terror ac fuga iniiceretur.*

In quo loco inprimis haec verba: *sed consilium et imperii simulatio fuit*, quandam mihi dubitationem moverunt. Nam in antecedenti capite Liuius de Metto Fuffetio diserte scripserat:

Con-

Consilium erat, qua fortuna rem daret, ea inclinare vires. Ergo illa in montes secessio non Tulli sed Metti consilio erat facta. Quid? si in nostro loco legamus: *sed consilii et imperii simulatio fuit.* Ita enim omnia facilius cohaerent neque nimis artificiosa opus erit explicatione. Codicum tamen deest consensus.

In Liuii lib. II. cap. LVIII ita incipit:

„*Tum primum tributis comitiis creati tribuni sunt: nu-*
„*mero etiam addito tres, perinde ac duo ante fuerint, Piso*
„*auctor est. Nominat quoque tribunos, C. Sicinium, L.*
„*Numitorium, M. Duilium, Sp. Icilium, L. Maecilium.*

Jure interpretes illud: *numero etiam addito tres* — offendit. Sed omnes fere codices legunt: *addito*, et ita aduersantur editionibus vulgatis, quae: *additos*, exhibent. Vulgatam lectionem praeter Strothium quoque Scheller V. Cel. in Obseruatt. in priscos script. pag. 281 defendit, neque eidem ipse repugnarem, si iusta Codd. auctoritate niteretur. Jure igitur Iac. Gronouius praetulit lectionem: *addito.* Sed illa admissa omnis difficultas in verbo: *tres*, latere videtur. Nam propter sequentia: *Piso auctor est*, ex antecedentibus intelligi deberet: *creatos esse.* Sicut etiam alibi haec verba iunguntur, vt: lib. X, 37: *Postumium, auctor est Claudius, triumphasse*, et idem nostro loco arguit subiunctiuus: *fuerint*, qui adiicitur. Miror, nondum interpretibus in mentem venisse emendationem horum verborum: *numero etiam addito trium.* Quam si receperis, minus dura est verborum ex antecedentibus intellectorum repetitio: *creatos esse.* Facile autem lectionem: *trium*, quam veram habeo, in alienam: *tres*, mutari potuisse, ex illa numerorum scribendorum ratione, quam librarii olim sequebantur, apparet. Cum enim exscripsissent: *numero etiam addito III* — nota numeri male intellecta, inde falsa lectio: *tres*, est orta. Ceterum ille Piso, an-

nalium

nalium scriptor, cuius etiam alibi Liuius meminit, haud dubie unus ex iis erat, qui initio tantum duo tribunos plebis in sacro monte creatos esse putarent, cum contra alii quam plurimi statim initio numerum quinarium inter eos obtinuisse adfirment. Vid. Liv. lib. II, cap. 33.

In Liuii lib. III, cap. XXXVII ubi de iniusta decemuirorum dominatione agitur, inter alia etiam haec verba leguntur:

> *„Quum interim mentio comitiorum nulla fieri, et decem-*
> *„uiri, qui primo tribunicios homines, quia id populare ha-*
> *„bebatur, circum se ostentauerant plebi, patriciis iuuenibus*
> *„sepserant latera.*

Antea narrauerat Liuius, legibus XII tabularum iam collectis, primores patrum, decemuirorum potentiae simul cum plebe pertaesos, comitia consulibus creandis mox edicenda exspectasse, plebem vero id modo agitasse, quonam modo tribuniciam potestatem repararet. Statim igitur nostro loco indicare pergit, neque tamen comitia esse indicta, neque tribunorum plebis rationem amplius a decemuiris habitam, cum iam pro tribuniciis hominibus, quos antea in comitatu suo habuerant, patricii iuuenes eorum latera cingerent. In illis verbis autem omnia melius cohaerebunt, si emendamus: *Quum interim mentio comitiorum nulla fieret, decemuiri, qui* — Nam primo constat, non particulam: *quum* cum infinitiuo iungi solere, si reliqua oratio, quae cum ea cohaeret, sit finita, sed si plures iam infinitiui antecesserint; cuius quidem verborum constructionis plura dedit exempla I. Fr. Gronovius in notis ad Liu. IV, 51. Porro illud: *et decemuiri* loco plane alieno est positum, quia, si vel: *et* explicatur particula: *etiam*, tamen in antecedentibus quoque non aliis hominibus, quam iisdem decemuiris, comitiorum neglectio erat tribuenda. Huc accedit, facile esse intellectu, unde illud

ineptum: *fieri et* — fluxerit, quia vltima syllaba verbi: *fieret*, est male duplicata, et priori loco tantum scribendi nota exprimebatur, ex qua, qui eam non statim intelligebant, literam: *i* adfinxerunt. Probabilior denique existit haec coniectura, quia etiam quidam Codd. vere ita legunt: *fieret*, *decemuiri* —. alii vero voce superflua: *fieret et decemuiri* — unus *fieri et decemuiri* —

In Liuii lib. III, cap. L occurrit locus, cuius emendationem ingenio Io. Fr. Gronouii potissimum debemus, qui, sicut satis constat, in Liuio recensendo saepe solo ingenii acumine facem praetulit huius scriptoris interpretibus. Quamquam igitur summae huius interpretis laudi nihil detractum velim, qui certe, si quis alius, omnem scribendi et sentiendi rationem, in Liuio obuiam, optime intellexit: non semper tamen, quod ipse vir modestus interdum fassus est, ab omni in iudicando errore sibi cauere potuit; id, quod ei in nostro etiam loco accidisse videtur. Ne autem iniquus viri summi obtrectator existam, neue dolo malo liberum Liuii lectoribus iudicium praecidere videar, totum locum, sicut in Codicibus fere omnibus legitur, prius laudare placet:

„*Haec Virginio vociferanti succlamabat multitudo, nec il-*
„*lius dolori, nec suae libertati se defuturos. Et immixti*
„*turbae militum togati, quum eadem illa querendo, docen-*
„*doque, quanto visa quam audita indigniora potuerint vi-*
„*deri: simul profligatam iam rem nunciando Romae esse,*
„*insecutosque, qui Appium prope interemtum in exilium*
„*abisse dicerent; perpulerunt, ut ad arma conclamaretur,*
„*vellerentque signa et Romam proficiscerentur.* —“

Narrat igitur Liuius in his verbis, quantas turbas in castris Romanorum, in Algido positis, Virginii adventus excitaverit, qui

cultro lanii arrepto propter nefandam Appii decemuiri libidinem filiae pectus transfixerat. Nam milites non solum dolenti Virginio auxilium se laturos promiserunt, sed aliorum quoque togatorum, qui Virginium Roma fugientem secuti erant, narrationibus partim veris partim fictis ita ad iram concitati sunt, vt statim Romam, castris relictis, proficiscerentur. Gronouius iam accurate adnotauit, particulas: *quum*, et: *simul* in verbis: *quum eadem illa querendo* — et: *simul profligatam iam rem nunciando* — ita, vt particulae: *et*, *et*, siue: *cum*, *tum* coniungi solent, cohaerere. Sed simul pro illo: *insecutosque* emendandum censet: *insecutique*, quia ita duplex nunciorum genus, qui praeter Virginium in castris aduenerint, *et togati militum turbae immixti* — *et insecuti* laudentur. Credibile enim esse, illos togatos ita properasse, vt serius exeuntes adsequi priores non possent. Quamquam igitur vir modestissimus hanc coniecturam, quia unius tantum codicis auctoritate adiuuabatur, nondum in contextum receperat, ita tamen aliis Liuii interpretibus, Clerico et Drakenborchio, ea placuit, vt tanquam certissimam admitterent emendationem. Quod sane multis mirum videbitur, qui sciant, Drakenborchium cautioribus adnumerandum esse interpretibus, qui, nisi sensus verbornm plane sit corruptus, a Codicum plurimorum lectione ne latum quidem vnguem recedere conetur. Mihi vero ita persuasum est de lectionis: *insecutosque* veritate, vt adeo, si illa Codicum plurimorum auctoritate destitueretur, hanc saltem coniecturae loco quam maxime commendandam censerem. Nam in antecedentibus Liuii verbis tantum duplex hominum adventus in Romanorum castris, nempe Virginii et togatorum, qui magno numero eum secuti erant, indicabatur; quare etiam maioris distinctionis nota post verba: *se defuturos* tollenda est, quae primam interpretum errori causam praebuisse videtur. Porro illi togatorum militibus immixtorum sermones,

quo

quo maiori circumſtantium attentione erant excepti, eo vehementius rem Romae actam augebant et a veris narrationibus ad falſa effingenda progrediebantur, vt primo eadem illa quererentur, porro docerent, haec viſa auditis indigniora fuiſſe, deinde nunciarent, rem iam Romae profligatam eſſe, denique inſecutos eſſe adfirmarent, qui Appium prope interemtum in exilium abiiſſe dicerent. Cum enim haec vltima narratio de Appio prope interemto et in exilium miſſo eſſet falſa et pro rumore tantum ſpargeretur, quia Appius ſedato iam tumultu demum Romae in ius vocatus eſt et in carcerem coniectus: proprie nemo in caſtris aderat, qui Appium prope interemtum et in exilium abeuntem ſe vidiſſe diceret, ſed togati tantum, auribus tam arrectis auditi, eſſe adeo inſecutos, qui haec dicerent, effingebant. Quae quidem falſa narrantium conſuetudo etiam nunc inter nos ſatis eſt nota, vt rumores incertis tantum auctoribus ſpargant et ita commenti excogitati poenas ſe facilius effugere poſſe arbitrentur.

In Liuii lib. IV, cap. XLVI ubi narratur, Q. Seruilium Priſcum, propter rem contra Lauicanos et Aequos male geſtam, a Romanis dictatorem eſſe dictum, inter alia ad commendationem illius ducis haec eius deſcriptio occurrit:

> „*vir, cuius prouidentiam in republica quum multis aliis „tempeſtatibus ante experta ciuitas erat, tum euentu eius „belli, quod uni certamen tribunorum ſuſpectum ante rem „male geſtam fuerat* —

In quibus verbis illud: *ſuſpectum — fuerat* mihi diſplicet. Suſpecta autem dicere ſolemus, quae nobis nondum ſatis aperta ſiue adhuc futura eſſe videntur. Certamina autem tribunorum militum, quae iam in urbe cupiditate imperii fuerant incenſa et multo impenſius in caſtris continuabantur, nemini ignota erant. Quare etiam Q. Seruilio non facile ſuſpecta videri potuerunt.

Forte

Forte igitur Liuius scripsit: *suspectam ante rem male gestam fecerat.* Quae emendatio cum iis accurate consentit quae antea in hoc capite tradebantur: *Dicitur Q. Seruilius, aetate et usu doctus, precatus ab Diis immortalibus, ne discordia tribunorum damnosior Reipublicae esset, quam ad Veios fuisset: et velut haud dubia clade imminente, instituisse filio, vt milites scriberet et arma pararet.* Omnis igitur Seruilii suspicio rem mox in bello gerendam spectabat. Verba autem: *fecit*, et: *fuit*, varie flexa, a librariis commutari solere, multis exemplis Drakenborchius in notis ad Liuii lib. XL, cap. 50 § 5 docuit. Vnus Codex nostro loco etiam pro: *suspectam* legit: *inspectam.*

In Liuii lib. V, cap. LII adhuc continuatur oratio Camilli ad populi concionem habita, vt iis migrationem Roma inde in Veiorum urbem suscipiendam dissuaderet; in qua etiam haec verba occurrunt:

„*Hos omnes Deos, publicos priuatosque, Quirites, deserturi estis? Quam par vestrum factum est, quod in obsidione nuper in egregio adolescente C. Fabio, non minore hostium admiratione quam vestra, conspectum est* —

In verbis: *quam par vestrum factum est* — Fr. Gronouius ingeniose suadet, vt pro illo: *vestrum*, legatur: *vestro.* Drakenborchius sine Codicum consensu eam non recipere audet, et ad notam in libr. XXIII cap. 15 § 4 a se factam lectores remittit, vbi exempla ex multis locis congesta sunt, in quibus saepe Liuius pronomen: *ille*, etiam ante relatiuum: *qui*, omiserat. Deinde tamen suam quoque coniecturam adiunxit, vt legatur: *Quam par vestrum factum ei est* — Sed si quid video, illa emendatio a Gronouio proposita certe est elegantior, cui meam simul coniecturam adiicere liceat, vt in primis verbis legatur: *quam impar vestro factum est* — Nam futura Deorum patriorum neglectio,

glectio, si Romam reliquissent, illi opponitur religioni, quam Fabius vel in hostium conspectu exercuerat. Me vel non monente omnes intelligent, quam facile prior syllaba vocabuli: *impar*, ab vltima litera antecedentis particulae: *quam* interciperetur.

In Liuii lib. VI, cap. XLI, continuatur oratio Appii Claudii Crassi, propter tribunorum plebis turbas tunc temporis motas habita. Sed statim sub initium huius capitis verba:

> „*Quomodo extorqueant, non quomodo petant honores, quae-*
> „*runt, et ita maxima sunt adepturi, vt nihil ne pro mi-*
> „*nimis quidem debeant* —

variis interpretum emendationibus occasionem dederunt. Taxat quidem Claudius in his verbis tribunorum plebis superbiam, qua postulabant, vt semper alterum Consulum ex plebe creari necesse sit. Itaque consulatus dignitas illis: *maxima sunt adepturi* indicatur, sed maior difficultas de interpretatione verborum: *vt nihil ne pro minimis quidem debeant* — oritur. Alii igitur ea retinenda et varie explicanda censuerunt, alii vero meliorem excogitarunt lectionem, quamuis Codices constanter vulgatam confirment. Coetierius quidem, vir doctus, qui retinet vulgatam, ita eam explicauit: Ita accepturi sunt consulatum, vt pro tanto honore prorsus nihil debituri sint, ne tantum quidem, quantum pro re minima et parui pretii. Sed talem interpretationem verba Liuii non admittere videntur, qui tunc haud dubie scripsisset: *vt ne tantum quidem, quantum pro minimis debeant*. Clericus, qui etiam vulgatam defendit, verba: *ne pro minimis quidem* de plebeiis infimae sortis et conditionis explicat; quasi dictum esset: ne pro minimis quidem plebeiorum, qui consulatum adepturi erant. Illuderet igitur Claudius in his verbis tribunorum rogationem, qua viros maxime indignos in locum

locum virorum summorum et amplissimorum electuri essent. Cui tamen explicationi satis ingeniosae vocabulum: *maxima*, quod antecessit, obstare uidetur. Nam postulat, vt ei: *minima*, non: *minimos* opponas. Mihi quidem, si verbis vulgatae lectionis standum esset, necessarium videbatur, vt illud: *ne pro minimis quidem*, explicaretur: ne pro re quidem, quam minimam haberent; siue vernacula lingua: Daß sie euch nichts verdanken wollen, wenn es auch Kleinigkeiten in ihren Augen wären. Nam proprium est hominum superborum, vt in rebus leuioribus, quas aliis debent, maximam affectent gratiarum actionem; cuius contra in iis rebus, quae maximi ad eorum salutem momenti sunt, pudore impediti obliuiscuntur. Sed plurimi, vel me non monente, nimis artificiosam habebunt hanc interpretationem, quare ad illorum potius sententiam accedo, qui emendationem huius loci tentarunt. Primo igitur duplicem coniecturam Tanaquil Faber protulit. Sensus enim Liuii postulare ei videtur lectionem: *vt nihil pro iis, nec minimum quidem, debeant*, siue, quod ei magis arridet: *vt nihil populo Romano Quiritium debeant*. Deinde I. Fr. Gronouius, suo etiam ingenio obsecutus, suasit: *vt nihil quasi pro minimis debeant*. Porro Douiatius, ille Liuii editor in usum Delphini, duplici medicina quoque hunc locum curare studuit, siue legas: *vt nihil, ne vt pro minimis quidem, debeant*, siue vocibus: *maxima* et: *minimis* transpositis, refingas: *et ita minima sunt adepturi, vt nihil, ne pro maximis quidem, debeant*. Denique etiam Drakenborchius ex ingenio duplicem proposuit emendationem, siue: *vt nihil, ne minimum quidem, debeant*, siue: *vt nihil populo Romano, ne minimum quidem debeant*. Quodsi igitur Codicum lectio cum illis virorum doctorum lectionibus comparatur, proxime ad eam accessit, ideoque magis probabilis esse videtur Douiatii emendatio: *vt nihil, ne vt pro minimis quidem, debeant*. Sed alia adhuc emendatio in medium est profe-

renda,

renda, cuius primas lineas, rubrica a viro quodam docto ductas, in Liuii editione inueni, quam olim iam compactam Lipsiae in taberna libraria emeram. Haud dubie enim cum oratione contexta apte conuenit, vt vocula: *nihil*, reiecta, et verbo: *debeant* in illud: *habeant* mutato, legatur: *et ita maxima sunt adepturi, vt ne pro minimis quidem habeant.* Vocula: *nihil*, forte illi: *pro minimis* explicando inseruiebat, et deinde, vt multa eiusmodi interpretamenta, inter ipsa Liuii verba est male inserta. Vt autem vocabulum: *habere* particulam: *pro* adiunctam habeat, multa exempla in Liuio obuia confirmant. Vt: Liuii lib. I, cap. 40: *Anci filii duo etsi antea semper pro indignissimo habuerant, se patrio regno tutoris fraude pulsos*, — sed plura Liuii loca, quae huc pertinent, ab interpretibus laudantur ad Liuii lib. VII, cap. 6, § 7. Caussa autem, cur illud: *habeant*, in falsam lectionem: *debeant*, transierit, ex antecedentibus est repetenda. Nam proxime antecesserant haec verba: *quid sequitur, nisi, vt ne beneficium quidem debeat populo* — Cum igitur de eadem re loqui pergeret atque similia verba: *ne quidem* repeterentur, facile etiam librarii negligentia: *debeant*, pro: *habeant*, male repeti et exscribi potuit.

In Liuii lib. VII, cap. XIX, statim initio legitur:

„*Duo bella eo anno prospere gesta: cum Tiburtibusque ad* „*deditionem pugnatum.*

Quidam Codices pro illo: *cum Tiburtibusque*, exhibent: *cum Tiburtibus usque*; quod Drakenborchius propter sonum ingratum, quo haec efferuntur, recte reiecit. Sed melius forte legeretur: *Cum Tiburtibus quidem ad deditionem pugnatum.* Nam duo populi, a Romanis bello petiti, Tiburtes et Tarquinienses commemorantur, qui vero non eodem belli exitu sunt victi. Nam cum Tiburtibus tantum ad deditionem est pugnatum; in

Tar

Tarquinienses vero, vt statim adiicitur, acerbe saeuitum. Discrimen igitur victoriae mitis et saeuae statim initio particula: *quidem* indicaretur. Quae etiam alibi, sicut particula: μεν, nominibus propriis solet in principiis adiungi. Librariorum vero incuria saepe particulam: *quidem* esse omissam, pluribus exemplis Drakenborch ad Liuii lib. XLIV, cap. 36, § 8, demonstrauit; cuius quidem vestigia hoc loco adhuc in copula adnexa: *que* supereſſent. Eadem vero particula: *que*, si hoc loco retinenda esset, statim in sequentibus: *Sassula ex his urbs capta ceteraque oppida eandem fortunam habuissent* — minus eleganter repeteretur.

In Liuii lib. VIII, cap. XXXVIII, ubi pugna grauis inter Romanos et Samnites inita narratur, haec etiam descriptio est adiecta:

„*fremitus aequalis tenorque idem pugnae in defatigationem* „*vltimam aut noctem spectabat*, —

Quia vero in antecedentibus legitur: *illo die ab hora diei tertia ad octavam ita anceps dicitur certamen stetisse, vt neque clamor v iteratus sit* — et in sequenti etiam capite affirmatur: *adeo repente laboris per diem pene totum tolerati vulnerumque obliti sunt* — I. Fr. Gronouius non ferendum censet illud: *aut noctem spectabat*, sed emendat: *ad noctem spectabatur*. Nulli tamen Codices a lectione recepta: *spectabat* recedunt. Praeterea vocabulum: *spectare*, quod saepius quidem cum praepositione: *ad* coniungitur, interdum tamen particulam: *in* quoque adiunctam habet. Vt: Cicero de Officiis lib. I, cap. 17: *proximi, liberi totaque domus, quae spectat in nos solos* — Plura auctorum loca ab interpretibus ad Liuii lib. XXVIII, cap. 17, § 5, laudantur. Quare legendum censeo: *tenorque idem pugnae in defatigationem vltimam et noctem spectabat.*

In Liuii lib. VIIII, cap. XVIII, Alexandri Magni res gestae cum illis Romanorum comparantur, vt demonstret scriptor historicus non minori felicitate atque virtute Romanos in bellis gerendis, quam illum Macedonum regem, adiutos fuisse. Pergit igitur his verbis;

„*Quin tu hominis cum homine, ducis cum duce, fortunam* „*cum fortuna confers* —"

Miror, nullum interpretum, qui laudabilem Liuio emendando et exornando operam dederunt, in his verbis haesisse, de quorum interpretatione, sicut nunc edita sunt, plane despero. Liuius quidem, vt ex sequentibus satis apparet, variam ducum Romanorum conditionem, qui tamen prospere rem gesserint, cum illa Alexandri Magni comparare iubet. Alexandrum enim per totam vitam summi ducis dignitate gauisum et infinito simul imperio ornatum fuisse, Romanorum vero duces plerumque post tempus ad bella iuisse et ante tempus comitiorum causa reuocatos esse, neminem vero plus quam annum gessisse consulatum, ab tribunis plebis delectus saepe impeditos esse, collegae nunc temeritatem, nunc prauitatem nocuisse, tironem eos interdum aut mala disciplina institutum accepisse exercitum, et quae sunt alia. Ne igitur in nostro loco Liuii verba sensu idoneo destituantur, inducenda sunt illa; *cum fortuna*, et, tanquam librarii male seduli interpretamentum, plane reiicienda; quia Liuius in tanta ducum bellicorum felicitate simul ad diuersam et periculosam illorum conditionem, quae saepius longe inferior fuerit confirmata Alexandri potentia, respiciendum censuit. Neque etiam difficile est intellectu, unde adsutum fuerit illud; *cum fortuna.* Nam bis antecesserat: *cum homine*, *cum duce*, et praeterea etiam vocabulum: *fortuna*, saepius in verbis modo praemissis et in proxime sequentibus repetitur.

In

In Liuii lib. X, cap. III, locus:

„*Itaque propter eos tumultus dictus M. Valerius Maximus*
„*dictator, magistrum equitum sibi legit M. Aemilium Paul-*
„*lum. id magis credo, quam Q. Fabium ea aetate atque*
„*eis honoribus Valerio subiectum. ceterum ex Maximi co-*
„*gnomine ortum errorem haud abnuerim,*

illis haud dubie adnumerandus est, in quibus humani quid passus sit Liuius neque omnem adhibuerit historici scriptoris diligentiam; quorum plura quidem a Iac. Perizonio in Animaduersionibus historicis, a Chr. Gottl. Joecher et Io. Henr. Parreidt in Differt: De suspecta Liuii fide, et ab ipsis Liuii librorum interpretibus adnotantur. Carolus quidem Sigonius in commentario, ad Fastos Capitolinos conscripto, cum in hunc historiae Romanae locum incideret, in quo aperte Liuius a Capitolinis fragmentis dissentit, nullum aeque difficilem atque obscurum sibi visum esse affirmat atque eius ingenii acumini potissimum debemus, vt in tantis tenebris tamen aliquantum lucis affulgeat. Drakenborchius quidem in notis ad hunc locum opinatur, Liuium male duorum annorum res gestas in unum contulisse. Sed huius erroris quidem Liuium aperte accusare non ausim. Quamquam enim cap. 3 incipit cum verbis: *Eodem anno Romae cum Vestinis amicitiam petentibus ictum est foedus:* in verbis tamen sequentibus: *Multiplex deinde exortus terror*, particula: *deinde* aliud tempus indicare videtur, quam quod de eodem anno explicandum esset, cuius plurimae res gestae iam in cap. I et II tradebantur. Nam longe alius rei, quam quae in antecedentibus commemorata est, belli nimirum noui, cum Etruscis exorti, narrationem orditur. Sed Liuii error in eo inprimis apparet, quod illo anni tempore, quod quidem, vt Sigonius argumentis non contemnendis probauit, sine consulibus transigebatur, vnius

tan-

tantum dictatoris, illius M. Valerii, mentionem iniecit, et vario annalium dissensu impeditus alterum dictatorem, Q. Fabium Maximum Rullianum, omisit, qui haud dubie prior illa dictatoris dignitate ornatus erat, sicut et fasti Capitolini et fasti Norisii, quorum vsus etiam Cuspiniano patebat, indicare videntur. Porro Liuius, cui, aliquid erroris suae narrationi inesse, subolebat, cum Fabium non dictatorem, sed magistrum equitum, illo tempore a quibusdam laudari diceret, in nouum incidit errorem illius commenti causam inquisiturus, vt Valerium Coruum illius anni dictatorem iter in dictum cum Valerio Maximo male confunderet; sicut ex aliorum scriptorum testimonio cognoscitur. Cuius quidem erroris committendi occasio erat eo facilior, quia vterque Valerius eodem Marci cognomine gaudebat, et vterque etiam in lapidibus *M. F. M. N.* Marci filius et Marci nepos appellatur. Valerius Coruus tamen tunc temporis iam longe pluribus Romae honoribus erat celebratus, et ipse Liuius cum in sequentibus consulatum eius quintum cap. 5 et 6, qui statim eius dictaturam excepit, commemoraret, semper illud cognomen; *Maximi* omisit, quod haud dubie etiam in annalibus ab ipso collatis deerat. Ex vestigiis denique lapidum Capitolinorum verisimile est, illum M. Aemilium Paullum, prioris ann consulem, non Valerio Coruo, sed potius illi Fabio Maximo, magistri equitum dignitate fuisse adiunctum, cum contra Valerius Coruus sibi P. Sempronium Sophum, cuius consulatus a Liuio lib. IX, cap. 45, commemoratus in annum vrbis conditae CDXLIX inciderat, magistrum equitum creasse videatur. Tertius igitur error a Liuio commissus in eo cernitur, vt non solum alterius magistri equitum mentionem iniicere negligeret, sed illum etiam, qui Fabii erat collega, male adderet Valerio Coruo. Quoniam vero ille annus ab u. c. CDLII sine consulibus agebatur, sed duplici illa Fabii et Valerii dictatura insignis

ſignis erat, et demum in annum: CDLIII Valerii Corui et Appuleii Panſae conſulatus incidebat, ſicut erudita diſquiſitione Sigonius in libro laudato demonſtrauit, merito etiam illi Conſulum Romanorum indici, quem idem Sigonius Liuii hiſtoriae adiecit, inſeri debuiſſet, vt ita hiſtoriae Romanae ſtudioſi ab illo Chronologiae errore in computandis conſulum annis conſpicuo ſibi cauerent, qui certe magni ad rerum poſtea geſtarum narrationem eſt momenti. Sed neque Sigonius, neque alii eruditi, eandem computandi rationem ſecuti, hunc duplicis dictaturae annum hiſtoriae Romanae inſeruerunt, vt ita ſubtilis illa Sigonii diſputatio, qua hiſtoriam Romanam egregie exornauit, in ſcriptis eius ſine magna lateret vtilitate.

In Liuii lib. XXI, cap. XXX, argumentum orationis adfertur, quam Hannibal ad Rhodani ripas habuerit, vt militum animos a metu periculi, quod Alpium transgreſſio minabatur, abſtraheret, et ad maius odium incitaret aduerſus Romanos terrarum imperium affectantes. In illa igitur oratione verba:

„*Romam, caput orbis terrarum, petentibus quidquam adeo*
„*aſperum atque arduum videri, quod inceptum moretur* —

multos interpretes tanquam minus decora atque tempori, de quo agat Hannibal, non conſentanea offenderunt. Nam Phil. Rubenius Electorum lib. I, cap. 25, propterea cenſet inepta eſſe haec verba, quia tunc temporis necdum Italiam quidem totam Romani expugnauerint, Gallis Ciſalpinis et Liguribus adhuc reſtantibus, et praeter Sardiniam et Siciliae partem non alia terrarum regione in illius populi poteſtatem redacta. Quamquam igitur Caſp. Barthius lib. XIV Aduerſariorum cap. 10 Liuii defenſionem contra Rubenium ſuſceperat, ipſe tamen Drakenborchius ſibi Barthium non perſuaſiſſe fatetur; quare etiam huius ſummi interpretis ſententia Liuius in noſtro loco taxandus videretur.

Attentum vero Liuii lectorem non latebit, maximam eius librorum laudem potissimum etiam in orationibus cerni, operi eius virorum clarorum nomine intextis. Quibus tanta non solum eloquentia inest, vt hac quidem parte cum quouis oratore et Graeco et Romano certare videatur, sed quae maximo etiam artificio cum temporum atque locorum ratione conueniunt, in quae inciderunt illae et quibus sunt habitae, atque a virorum, qui verba faciunt, moribus et cogitandi modo tam parum discrepant, vt ipsum Liuium aetate horum virorum vixisse et saepe rebus eorum gestis interfuisse arbitreris. Qua quidem eximia historici scriptoris laude Liuius tantopere praestat illis Latinorum poetis, Virgilio, Silio Italico aliisque, qui saepe tempora antiqua cum recentioribus male commiscuerunt, vt iure mirari debeas, cur in nostro loco iam Liuius a recepta dicendi consuetudine deflexerit atque ampullas sua aetate proiici solitas, ex ore Hannibalis, Romanorum hostis, contra decorum emiserit. Liceat igitur post Barthium paucis suscipere Liuii causam, qui etiam in nostro loco optimas eloquentiae leges seruauit. Primum quidem concedam, Liuium in his verbis sua simul tempora respexisse, quibus omnes historici scriptores atque poetae Romam tanquam rerum dominam communi laude extollebant. Sed summo simul artificio illam suspicionem de futuro terrarum imperio, quod tum iam Romani adfectauerint, in Hannibalis, grauissimi illorum hostis, animo ortam esse fingit. Quis enim tam ineptam nostri loci interpretationem comminiscatur, vt Hannibal haec verba: *Romam caput orbis terrarum*, plane ita, vt efferuntur, ex Liuii sententia intellexerit, neque potius de vano illorum acceperit conatu, quo rerum inter omnes potiri gestiant? Tota autem Hannibalis oratio id spectat, vt militum animi ab omni metu liberati grauissimo Romanorum odio incendantur, ideoque partim victoriae in Hispania toties deportatae verbis

magni-

magnificis recordatur, partim impedimenta adhuc remouenda, qualia erant Alpium adſcenſus atque Romae expugnatio, tanquam leuiſſima et ſuperatu facillima proponit. Romae igitur mentione iniecta, odium Karthaginienſium, magna iam inuidia plenorum, aduerſus gentem tam ſuperbam excitat, quae, omnibus populis tandem debellatis, vrbem ſuam terrarum orbis caput fieri velit, ſicut antea iam militibus dixerat, eos Iberum traiecisse ad delendum nomen Romanum *liberandumque orbem terrarum*. Sed ſtatim etiam in contemtionem adducit Romanos verbis proxime ſequentibus: *cepiſſe quondam Gallos ea, gentem per eos dies toties ab ſe victam*. Neque etiam linguae Latinae legibus repugnauit, vt Hannibal Romae, quae nondum caput orbis terrarum exſtiterat, hoc nomen iam imponeret. Sicut enim, vt hoc vtar, Cicero Catilinam, patriae peſtem nefarie molientem, multis locis etiam patriae peſtem appellauit: ita Hannibal etiam nimiam dominandi cupiditatem, qua Romani flagrabant, ſub illo complexus eſt nomine: *caput orbis terrarum*. Quid? quod adeo cum vi quadam ſingulari Romanorum conſilia, quae nondum euentum habuerant, in his verbis iam quaſi perfecta eſſe ſimulat. Quod quidem oratoris artificium propterea inprimis placet, quia, teſte Quinctiliano Inſtitt. Oratorr. lib. IX, cap. 2, *non ſolum quae facta ſint aut fiant, ſed etiam, quae futura ſint, aut futura fuerint, imaginamur*. Ceterum Rubenius etiam in ſua Liuii reprehenſione nimium coarctauit imperii Romani fines, quibus tunc temporis iam propagatum erat. Siue enim tempora, quae bellum Punicum I proxime anteceſſerunt, ſiue ipſum illud bellum ſiue denique annos viginti tres potiſſimum ſpectaueris, qui bellum primum et ſecundum intercedebant; omnia iam illis temporibus praeparata eſſe a Romanis videbantur, vt vbique terrarum gentibus a ſe deuictis leges imponerent, vtque finibus terrae ſuae parum contenti quam longiſſime diuitiis ſuae termi-

nos

nos promouerent. Nam ante bellum Punicum I Italia non solum, quae Graeciae Magnae nomen gerebat, tota Romanorum armis cesserat, sed Pyrrhus etiam, fortissimus Epirotarum rex, re infecta ex Italia redire coactus et potentissimus Aegypti rex in amicitiam populi Romani receptus erat. Ipso belli tempore Romani vires suas in arte nauali nondum exercitatas ita intenderunt, vt Karthaginiensibus maris imperium eriperent, quo hactenus potissimum praevaluerant, et iam in ipsas Africae regiones suas emitterent militum copias. Longe maiorem vero dominandi cupiditatem, bello iam finito, prae se ferebant, cum Karthaginienses non solum tota Sicilia sed omnibus etiam insulis, inter Italiam et Africam sitis, cessissent. Illarum enim possessionem sibi non solum pedetentim arrogarunt, Sardinia inprimis, contra foederis cum Karthaginiensibus initi conditiones, suae ditioni adiecta, sed Siciliam quoque totam, praeter paruum Hieronis, fidelissimi Romanorum socii, regnum, in prouinciae formam redegerunt. In Gallia vero Cisalpina non Ligures solum, sed reliquos etiam populos ad Alpes vsque habitantes, inprimis Claudio Marcello duce, deuicerunt, qui vir fortissimus adeo, vt fasti Capitolini referunt, tunc temporis iam de Germanis triumphasse dicitur. Vt vero in Graeciam quoque atque in finitimas eius regiones aditus eis pateret, Illyrium totum cum Istria et insulas ad Illyrii littora sitas expugnarunt, legatis ad Corinthios et Athenienses missis, qui cum ipsis de foedere agerent ineundo. Quid? quod tunc temporis etiam legatos ad Ptolemaeum Euergetam, Aegypti regem, ire iusserunt, vt in eius societate Antiocho Theo, Syriae regi, si dissentire cum ipso perrexisset, bellum inferrent. Qualia autem de Hispania expugnanda agitauerint consilia, et ex foedere apparet, pace adhuc florente, cum Karthaginiensibus facto, ne illi cis Iberum flumen gererent bellum, et ex illa societate, in quam Sagunti vrbem, trans Ibe-

rum in Hiſpania ſitam, receperunt. Num igitur Hannibali aliisque Karthaginienſibus, de creſcente Romanorum potentia valde ſollicitis, adhuc dubitatio quaedam ineſſe potuit de conſiliis Romanorum ad imperii fines mirum quantum propagandos captis? Quare Hannibal, acerba ſimulatione in militum iratorum concione uſus, Romam, quam Gallorum exemplo expugnatum ibant, *caput terrarum orbis* appellat, et mirum Liuii artificium in eo cernitur, vt, quod omnes aetate ſua euentu comprobatum eſſe gloriabantur, illud iam fingeret Hannibalem, maximum Romanorum hoſtem, timuiſſe.

Plura quidem nunc Liuii loca adiicere, inſtituti ratio non patitur, ſed potius orationum mentio eſt iniicienda, quibus iuuenes quidam, qui Scholam Torgauienſem frequentarunt, induſtriae ſuae daturi ſunt ſpecimina

d. XVIIII. Martii:

I) Christianvs Gottlieb Gvilielmvs Fliesbach, *Torgauienſ.* aget oratione lat: *De honeſto vitae amore.*

II) Gottlieb Fredericvs Mviller, *Clebitio-Saxo,* carmine german: *De pacis ſtudio, hominibus tantum ſapientibus proprio.*

III) Carolvs Christianvs Heffter, *Schweinitio-Saxo,* latine: *De legum auctoritate, ipſarum argumentis innixa.*

IIII) Travgott Fredericvs Dvlce, *Torgauienſ.* carmine vernaculo; *De Dei potentia, impietatis vltrice.*

 V) Ioan.

V) IOANNES AVGVSTVS GVINTHER, *Weydenbeynens.* latine: *De vitanda erroris miseria.*

VI) GEORGIVS AVGVSTVS SAMVEL SCHROEER, *Zinnens.* oratione german: *De animi tranquillitate, non ex otio sed ex praeclare factis quaerenda.*

d. XXII. Martii:

I) CHRISTIANVS GODOFREDVS KVIHNE, *Los[illegible]ens.* latine: *De pudicitia, ornamento iuuentutis praecipuo.*

II) IOANNES ELIAS PALM, *Torgauiens.* carmine germanico: *De virtutis hilaritate.*

III) CAROLVS CHRISTIANVS FREDERICVS SIEGEL, *Mariaebergens.* latine: *De honesta morum seueritate.*

IIII) FREDERICVS GOTTLOB STREVBEL, *Graefenhayna-Saxo*, oratione vernacula: *De cautione, ad societatem cum aliis ineundam necessaria.*

V) IOANNES GOTTHELF FREVND, *ex Rubri Bouis hospitio ad Albim sito*, latine: *De eloquentia, ex animi integritate orta.*

VI) IOANNES CAROLVS IOSEPHVS MVILLER, *Olganitiens.* germanice: *De animi grati officio*, qui simul eadem ratione, qua die priori verba vltimo loco facturus, iuuenes in Academiam discessuros Commilitonum nomine valere iubebit.

Gra-

Gratum vero et honorificum erit Lyceo Torgauienſi, ſi hanc eius ſollemnitatem attentione atque praeſentia ſua non indignam cenſebunt, quicunque iuuentutis fauent educationi atque adhuc veram ex diſcendis literarum artibus vtilitatem redundare arbitrantur. Quo conſilio inprimis ad iuueniles illas orationes beniuole audiendas ANTISTITEM SACRORVM SVMME VENERABILEM, SENATVM CIVITATIS AMPLISSIMVM, MINISTROS SACRORVM PLVRIMVM REVERENDOS et MAGISTROS SCHOLAE TORGAVIENSIS CLARISSIMOS omni, qua decet, obſeruantia inuito.

Scripſi Torgauiae, d. XX Februarii, A. cIↃIↃCCLXXXXVIIII.